

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

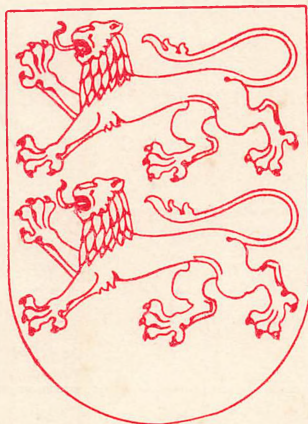
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydske

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

H. Lausten-Thomsen: Peter Hiort Lorenzen. —
Et Hundredårsminde.

J. Raben: Dagbog-Optegnelser fra Krigsfangenskabet
i Fæstningen Torgau 1864.

ESBJERG BANK

Aktieselskab

Kongensgade 70

Esbjerg

Banken for Brørup og Omegn

Aktieselskab

Kontortid 10—12 og 2—4

BRØRUP

Spare- og Laanekassen for Frøs og Kalvslund Herreder.

Kontortid 9—12 & 2—5

RØDDING

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5

„Telefon 3310 (4 Linier).“
Randers

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517

Skanderborg

Aktieselskabet

AARHUUS PRIVATBANK

Aktiekapital og Reserver ca. Kr. 18 Mill.

Aarhus
Hovedkontor

København
Nygade 1.

SPAREKASSEN

FOR ROSKILDE BY OG OMEGN

Stiftet 1833

Telefon 9 - Kontortid 9-12¹/₂ og 14-16

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO

— Telefon 13

Holsted Spare- & Laanekasse

Kontortid: Holsted By 10—12 Fm. og 2—5,30 Eft.

Holsted St. daglig 10—12, Torsdag undtagen.

Føvling hver Torsdag Fm. 10—12.

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

1924 A. 81

KØBENHAVN F.

Spare- og Laanekassen

i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101

Kontortid: 10—1 og 2¹/₂—5¹/₂.

Graasten Bank ^A | _S

Kontortid 9—12 & 2—4

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1¹/₂ Million

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:

9—12, 2—4. Lørdag 9—1.

HADERSLEV.

Horsens Landbobank ^A | _S

Kontortid 9¹/₂—2 og 4—5

HORSENS

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Reserveret

„B“.

Aktieselskabet

Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

SLÆGTSFORSKERNETS BIBLIOTEK

Sønderjydske Teglindeindustri

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydske Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 - 807 - 808

Graasten

Teglværk

GRAASTEN

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

D. I. S.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.

Antager Frøavlere

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Kømfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Poul Pedersen

Landsretssagfører

Vejle

A/S **ALFRED BENZON**

Halmtorvet 29. Central 194.

KØBENHAVN V.

Ja - men
Jomas Kaffe
Estatning
smager bedst

Carl Scheepers, Kbhvn. Etbl. 1895.

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemkole-, Real- og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Stenhus Kostskole

HOLBÆK

Rektor Svend Larsen

Brug Sønderborg Garn fra

A/s Det Nordiske Kamgarnspinderi
Sønderborg

DIPLOM-IS.

Haderslev Telef. 1160

Vejen Telef. 3

A/s Sønderjydsk Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel, Aabenraa

BRUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFORRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS

Kannikegade 18

Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN

Niels Ebbesensvej 20

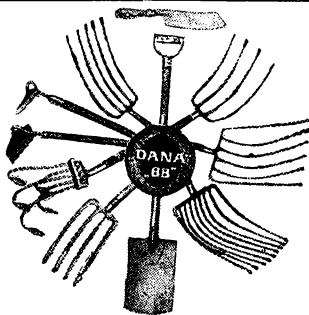
Tlf. C. 5036

Køb dansk Arbejde!

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

„DANA“ = Redskaber

Høstleer, Spader, Grebe og Forke,
Roehakker, Haveredskaber

„DANA“-Redskaber forener Lethed
med Styrke og leveres under Garanti

A/s Brdr. Brincker

Grejsdal Hammerværk pr. Vejle
Grundlagt 1867

Gymnastikhøjskolen

i Ollerup

Højskole for Mænd fra 3. Novbr. til 30.
Marts med Lederuddannelse i Gymna-
stik, Svømning, Idræt, Boldspil og Rid-
ning. Skoleplan med Oplysninger -
ogsaa om Amtsunrøsttøttelse og Hjælp
fra Elevforeningen - ved

NIELS BUKH

Ladelund Landbrugs- og
Mælkeriskole,
Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts
9 — do. Novbr.-Juli
8 — Mælkerikursus Sept.-April
Uddannelse af Kontrolassistenten.
J. C. Overgaard.

Fagskolen for Kvinder
„Askovhus“ Sønderborg

Kvindeligt Haandværk.
Husligt Erhverv.
Syning - Tilskæring.
Broderi-Vævning

Nærmere ved

Forstander Frk. Paula Trock.

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Bispetovr - Aarhus

Telefon 1939 - 3222

Cyklebanens

Restauration

Ordrup — — Aaben hele Aaret

Axel Nielsen.

Aktieselskabet

Vesterbro
Trælsthhandel

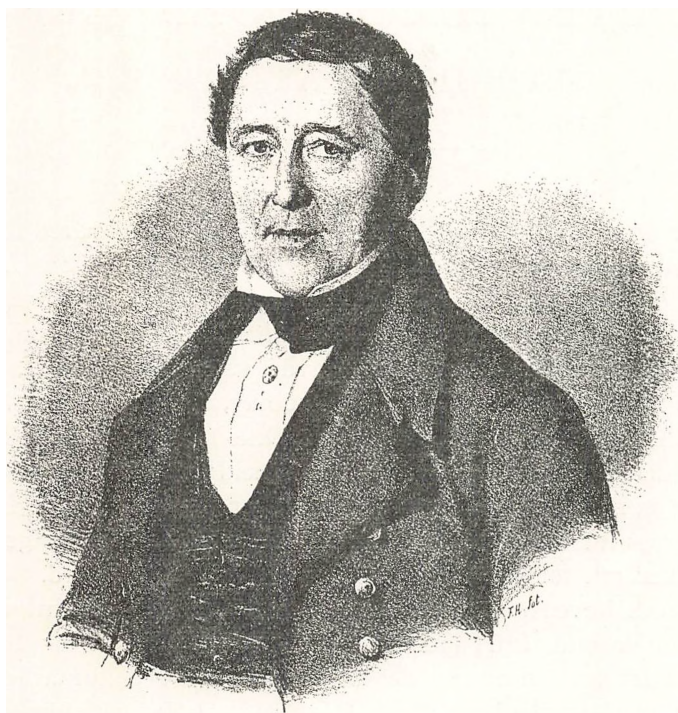
AARHUS

Dyekjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing

November 1942.

P. H. Lorensen,

24. JANUAR 1791 — 17. MARTS 1845.

PETER HIORT LORENZEN

ET HUNDREDÅRSMINDE

11. 11. 1842 — 11. 11. 1942.

EN ung og dygtig købmand fra Haderslev blev i efteråret 1834 valgt til den slesvigske stænderforsamling. Det var *Peter Hiort Lorenzen*. Han var en kraftig og bredskuldret skikkelse med raske bevægelser og havde en ret god forretning, selv om han tidligere havde måttet søge accord med sine kreditorer. Han havde været bydebuteret, hvad vi nu vilde kalde byrådsmedlem, men udover, at han havde skrevet et par artikler i et blad i Kiel, havde han ikke taget del i politik.

I stændersalen gjorde han sig snart gældende, han blev straks en fører for de nordslesvigske bønder, og det er mærkeligt at se, hvorledes de ved deres første optræden i sønderjydsk politik straks følger Lorenzens tanker om toldens forkastelighed og frihandels værd.

Lorenzens hovedstandpunkt er i alle henseender bestemt ved hans tanker om frisind. Intet ønsker han højere end at få lov til at leve under en fri forfatning, og det fører ham ind i et samarbejde med hertugen af Augustenborg, fordi han tror, at der er større håb om en fælles fri forfatning for Slesvig og Holsten end for det danske rige. Lorenzen har endnu ikke syn for det nationale skel, der gik imellem hertugen og den sønderjydske, dansktalende befolkning; men efterhånden lærte han, hvor det fandtes.

Han kom under *Orla Lehmanns* indflydelse; deres brevsfifte fortæller stærkt om deres ønske om enevældens afskaffelse, men lader også se Lorenzens mistillid til den vågnende danskhed: »Jeg vil aldrig få nogen tillid til de mænd, som under påskud af at kæmpe for statens enhed og de danske Slesvigeres nationalitet har nægtet vore konstitutionelle rettigheder«.

Det kan godt have været nogen personlig krænkelser med i spillet, da Lorenzen holdt op med at følge hertugen; men hovedårsagen har dog utvivlsomt været hans mistvivl til hertugens standpunkt overfor forfatningstanken, og det er hans retfærdighedsfølelse, der fører ham helt

ind i danske rækker og gør ham til dansk modersmåls stærkeste talsmand.

Han kom så stærkt i modsætning til hertugens parti, at et samarbejde blev umuligt, og 14. august 1840 nedlagde han sit mandat, bl. a. fordi, som han skrev i det tyske blad i Haderslev, »det stred mod hans overbevisning at arbejde for en slesvig-holstensk forfatning«.

1841 blev Hiort-Lorenzen imidlertid genvalgt, men denne gang i Sønderborg og på et rent dansk program. Den 12. oktober 1842 trådte den anden slesvigske stænderforsamling sammen, og i denne samling stillede en Slesvig-Holstener *Gülich*, der var valgt i Åbenrå, forslag om indførelse af et slesvigsk »landsflag«, og om at skibsindskriften »Dansk ejendom« skulde ombyttes med »Schleswigholsteinisches Eigentum«. Nu er nationalitetsspørgsmålet for første gang helt brændende, og Hiort Lorenzen giver den 11. november 1842 sit svar ved at tale dansk i stændersalen. Så selvklart det vilde synes i dag, så stort røre vakte det dengang. Der er ikke det *fysiske* mod i Hiort Lorenzens tale som senere i Krügers i Rendsborg; men det har nok været lige så vanskeligt, det var både nyt og modigt. »*Han talte dansk, og han vedblev at tale dansk*«, hedder det kun i stændertidenden, men det står ligeledes på det drikkehorn, hamret af gode danske markstykker, der den 18. maj 1843 blev overrakt ham på Skamlingsbanke af Drewsen fra Strandmøllen.

Således lyder også Hiort Lorenzens eftermæle, det var ham, der brød isen: Han talte dansk og vedblev at tale dansk.

De følgende år står Hiort Lorenzen som danske Sønderjyders årvågne og kloge fører; men det er, som om hele hans virke når sit højdepunkt, da han hævdede det danske sprogs ret i stændersalen. Han mødte megen personlig modgang, og han tog den tit med bitterhed. Han var altid en mand med lige så stærke følelser som med klar og klog tanke. Han døde allerede kun 54 år gammel, men da stod også hans navn uudsletteligt skrevet i både Sønderjyllands og hele Danmarks historie.

H. LAUSTEN-THOMSEN.

DAGBOG-OPTEGNELSER

FRA

KRIGSFANGENSKABET I FÆSTNINGEN TORGAU 1864

VED J. RABEN

Anders Christian Andersen fra Sørup ved Støvring, Menig Nr. 58 ved 22. Regiments 7. Kompagni, faldt i Fangenskab under Kampen paa Dybbøl den 18. April 1864.

Sammen med ca. 300 danske Fanger blev han ført til Fæstningen Torgau i Sachsen, hvor Opholdet varede til den 16. August. Under Opholdet i Torgau har Anders Andersen ført en ret udførlig Dagbog, af hvilken det vigtigste her skal gengives.

Hvad der i Dagbogen gentager sig Dag efter Dag, at Anders om Formiddagen var paa Arbejde, at han om Eftermiddagen ved frivilligt Arbejde tjente sine 2 $\frac{1}{2}$ Groschen, at der daglig var Appel for Fangerne o. s. v. har jeg udeladt. Men alt, hvad der er af Interesse og hvad der kan tjene til at belyse det daglige Liv under Fangenskab, er dog taget med.

Anders Christian Andersen var eneste Barn af Husmand Anders Mikkelsen. Familien stammede fra Hundborg i Thy, men var flyttet til Ejdrup, hvor Anders blev født den 1. April 1833.

Familien var fattig. Om Barndommen kan intet oplyses. Anders var eneste Barn. Han blev sat i Møllersvend ved Kelddals Mølle, kom som Møllersvend til Hule Mølle, og efter Krigen kom han til Støvring Vandmølle, hvis Indehaver dengang var Per Rasmussen.

Sin Værnepligt aftjente han 1856-57 i Aalborg, som Menig Nr. 154 ved 11. Linie-Infanteri Bataillons 3. Kompagni, og han bar efter D Tidens Skik Soldaternavnet »Kjelddal« efter sin første Plads.

Der fortælles, at da Anders var Soldat, gik hans Fader, der dengang var 70 Aar, den lange Vej fra Ejdrup til Aalborg til Fods for at bringe Sønnen et Pund Smør. Turen frem og tilbage var en Strækning paa

ca. 60 km. — »Kan man danse en hel Nat, kan man vel ogsaa gaa en hel Dag«, sagde man.

Den 4. September 1857 blev Anders hjemsendt, og han arbejdede som Møllersvend, indtil han i Slutningen af 1863 blev indkaldt til Krigstjeneste med 22. Rgts. 7. Kompagni. Under Kampen paa Dybbøl den 18. April 1864 stod han med sit Kompagni paa venstre Fløj, — Løbe-graven mellem Skanse I og II. Han blev ramt paa Lænden af en »død« Granatsplint. Kappen tog Stødet af, hvilket han senere priste som et Held, hvad man maa give ham Ret i.

Om Kampens videre Forløb og om hans Fangenskab lader vi ham selv fortælle gennem »Dagbogen«.

Anders blev gift med Karen Kristine Henriksen og boede paa Hordnum Trant som Husmand i et gammelt, slet Hus. Han døde 1880, kun 47 Aar gammel, af Tuberkulose. Karen Kristine giftede sig senere med en Jens Borup og døde 1934, 87 aar gammel.

DAGBOGEN.

DEN 17. April om Aftenen rykkede vi ud paa Førpost, vort Kompagni fik anvist Stilling paa venstre Fløj, mellem Skanserne I og II. Der laa vi under en forfærdelig Kanonild hele Natten. Den 18. stormede Prøjserne vore Skanser. Der faldt mange paa begge Sider, for vi opgav ikke Stillingen, før vi var nødsaget dertil. Vore Batterier var saa forskudt, saa de slet ikke kunde forsvare sig, og der var tillige i de sidste Dage bleven en Del af de bedste Kanoner ført herfra til Als. Da vor Kommandør indsaa, at det var umuligt at holde Stillingen, raabte han, at vi skulde gaa tilbage, men da mærkede vi først, at vi var helt omringet, og vi maatte overgive os som Fanger. Vi blev ført til Flensborg, og der blev vi bragt ind i Tugthuset, hvor vi havde Kvarter til den 20. April. Om Morgenen kom vi paa Jernbanen og kørte til Hamborg, hvor vi blev til den 22., om Morgenen Kl. 7¹/₂ kørte vi videre til Prøjsen. Ved den anden Station derfra fik vi en Snaps Rum og Franskbrød, Kl. 5 om Eftermiddagen kom vi til Berlin. Der fik vi varmt at spise, men det smagte os ikke. Kl. 10¹/₂, ved en Station syd for Berlin fik vi Smørrebrød og Brændevin, saa meget som vi ønskede. Det sidste Stykke af Vejen marcherede vi til Fæstningen Torgau. Vi fik Kvarter paa en Kaserne indenfor Voldene, jeg fik Kvarter paa Stue 39. Kl. 12 fik vi Middagsmad, men vi kunde ikke have den. De prøjsiske Soldater er meget flinke mod os, men vi kan ikke forstaa hverandre.

Idag, den 24. April, har jeg gjort alt mit Tøj rent efter Slaget den 18. og den lange Rejse hertil.

25. April stillede vi Kl. 4 Eftermiddag i Gaarden til Appel, Reglementet, hvorledes vi skulde forholde os som Fanger, blev forelæst.

26. April Intet Nyt.

27. April Der uddeles gudelige Bøger paa Stuerne. Vore Kapper blev afleveret.

28. April Kl. 2^{1/2} den sædvanlige Appel. Vi blev inddelt til Arbejdet i Morgen.

29. April Marcherede vi ud paa Arbejde til Kl. 12. Arbejdet var ikke strengt, men Kosten er heller ikke stærk.

30. April Arbejde, Appel, intet Nyt.

1. Maj Vi fik en Førtegnelse over de prøjsiske Penge, hvorledes de staar i Forhold til de danske.

2. Maj Jeg havde Stuetur.

3. Maj Det rygtes idag, at Fredericia er rømmet.

5. Maj Kristi Himmelfartsdag. Jeg læser i de Bøger, der blev udleveret til Stuerne. Jeg kan ikke undlade at skrive lidt om vor Forplejning. Vi faar Kaffe om Morgenen og en Slags Middags-spise, og 4 Skilling om Dagen. Det er jo ikke til Fraadseri! Om Eftermiddagen spiser jeg Mælk og Brød, til Smør kan Pengene ikke slaa til.

6. Maj Arbejde og Pudseparade om Eftermiddagen.

7. Maj Ligeledes Arbejde, men vi fik Akkord. Det blev os sagt, at vi kunde komme til at arbejde om Eftermiddagen for Betaling. Mit Brød slap op i Morges, og jeg har maattet købe for en dansk Mark. Jeg klagede derover, men fik det Svar, at vi fik ligesaa meget som deres egne Soldater.

8. Maj Søndag. Ingen Arbejde. Renlighedsparade. Vi fik idag 4 Lod Smør og en Ost til 2 β til hver Mand. Det var købt for Penge, der var os sendt fra Danmark.

9. Maj Arbejde om Formiddagen, Appel om Eftermiddagen. Det blev os forbudt at drikke Vand, naar vi kom hjem fra Arbejdet, men de glemmer at give os Penge til Øl.

(Fra 10.—12. Maj intet af Interesse, i det følgende udelades de Dage, der ikke melder om noget særligt).

13. Maj Paa Arbejdspladsen fortælles, at der er Vaabenstilstand i fire Uger og Underhandling om Fred. Kapperne blev banket i Dag.

15. Maj Første Pinsedag var en kedsommelig Dag. Vi stillede til Appel Kl. 12^{1/2}.
17. Maj I Eftermiddag har vi været til Ligparade, da en af vore Kammerater er afgaaet ved Døden¹⁾. Alle de Danske fulgte ham til Graven, baade Officerer, Underofficerer og Menige, omtrent 300 Mand, foruden prøjsiske Soldater, som ogsaa var med til at skyde Æressalut over Graven. Ligtoget gik fra Lasarettet til Kirkegaarden. Da vi kom til Kirkegaarden, begyndte et Sørgespil (Hornmusik). Kisten var meget smukt pyntet med grønne Kranse, og et sort Slør dækkede Kisten. Præsten gjorde en rigtig pæn Tale ved Graven, efter deres Sigende, som forstod den. Præsten brugte ingen Skovl til Jordpaakastelsen, han tog tre Haandfulde Muld, og ligeledes maatte hver af os og de civile, der var med som Tilskuere, bruge samme Skik.
18. Maj Idag var vi alle paa Oldenborrefangst. Det gik meget heldigt, vi fangede ikke saa faa, endskøndt vi tog os det let. Vi lagde os ned i Græsset, naar vi kunde komme dertil for »Granaten«, som vi kaldte Opsynet ved Arbejdet.
19. Maj I Formiddags igen paa Oldenborrefangst. Idag blev den anden af vore Kammerater begravet. Han døde her paa Lasarettet og blev begravet paa samme Maade som den forrige, med stor Pragt blev han ført til sit sidste Hvilested²⁾.
20. Maj Idag havde jeg Stuetur. En dansk Præst besøgte os idag, han lovede at komme igen og tale med os.
21. Maj I Formiddags var vi igen paa Oldenborrefangst, hvilken gik meget godt. I Eftermiddag ved Apellen fik vi udleveret Salmebøger (»Udvalgte Salmer for danske Krigere« med Tillæg), som var os sendt fra Danmark. Tordenvejr og Regn.
22. Maj Om Morgenen Kl. 7^{1/2} til Kirkeparade, som var mig meget kært, thi det er længe siden jeg hørte en dansk Præst. — Ved Appellen blev der oplæst, at vi skulde vaske Fødder to Gange om Ugen, og at den, der har Stuetur, skulde tilse, at Ventilene paa Gangen stod aabne, undtagen ved Tordenvejr. Der blev tre af de danske Fanger arresteret for Drukkenskab.

1) Den afdøde var Krigsfange Niels Jørgensen, Gaasetofte, Menig Nr. 341 ved 3. Regiments 6. Komp. Han blev saaret og fanget den 18. April ved Dybbøl og døde af Tyfus paa Lasarettet i Torgau. Hans Grav er endnu bevaret paa Garnisonskirkegaarden i Torgau.

2) Krigsfange Peter Jørgensen, Staunholt, Menig Nr. 438 ved 2. Regiment 5. Kompagni, saaret og fanget den 18. April ved Dybbøl. Han døde den 15. Maj paa Lasarettet i Torgau, hvor han blev jorødet paa Garnisonskirkegaarden. Graven er bevaret.

23. Maj Om Eftermiddagen var vi forsamlet paa en stor Spisesal for at høre Præsten. Han fortalte os om Luthers Levned. Kl. 4 stillede vi til Appel, og Krigsartiklerne blev paa ny forelæst, paa Grund af den Sjov, der var igaar med de Københavnerne, der blev arresteret.
24. Maj Paa Arbejde. Det var kold Luft med Regn og Hagelbyger, og det var klæg Jord, vi arbejdede i, saa vi næsten kørte fast. — I Eftermiddag Kl. 4 stillede vi igen til Ligparade. Det var den tredie af vore Kammerater³⁾, der pynteligt blev bragt til Graven. Det var endnu mere opbyggende for os, da den danske Præst opholdt sig her i denne Tid. Han holdt en dejlig Tale over Graven. Kl. 6 var vi forsamlede ude i Bastionen, hvor den danske Præst fortalte os Resten af Luthers Levnedsløb.
25. Maj Havde jeg Stuetur, paa Grund af, at mine Støvler var under Reparation. Om Eftermiddagen forsamlede med Præsten, han talte om Apostlenes Gerninger.
26. Maj Var jeg ogsaa hjemme, da mine Støvler ikke blev færdige igaar. Kl. 3 Forsamling med Præsten, der talte videre om Apostlenes Gerninger. Kl. 7 var vi til Appel. Der blev os meddelt, at der fra Danmark var skænket os 100 Rdlr. og spurgt, hvad vi ønskede for disse Penge, thi de maatte ikke blive udbetalt i rede Penge. Vi blev enige om, at der skulde købes Smør og Ost, som de vilde uddele til os i tre Uger.
27. Maj Om Formiddagen paa Arbejde, om Eftermiddagen atter ude i Bastionen, hvor den danske Præst talte om Apostelen Johannes. Idag mødte her en Del Indkaldte af ældre Mandskab. De skulde til Manøvre i 15 Dage.
28. Maj Idag var jeg fri for Arbejde Den danske Præst holdt Skriftemaal for dem, der ønskede at deltage.
29. Maj havde jeg den Fornøjelse at modtage Herrens Sakramente. Det var en stor Trøst for os, for i dette kedsommelige Fangenskab gives der tidt Adgang til at sende et Suk op til ham, som saa faderlig har bevaret os i denne Trængselens Tid. — Jeg modtog Breve, som jeg havde ventet med Længsel.
30. Maj — — — Der var en af de danske Fanger, en Kulsvier, som drak sig saa fuld, at han gjorde sit Behov i Sengen to Gange, men han blev dog ikke meldt.

3) Krigsfange Peter Josephsen, Menig Nr. 93 ved 20. Regiments 2. Kompagni, saaret og fanget 18. April ved Dybbøl. Han døde den 22. Maj paa Torgau Lasaret og blev jordet ved Siden af Niels Jørgensen, En Mindesten bærer begge Navne,

1. Juni Der var et Sjak, der ikke blev færdig med deres Akkord, de kom ikke hjem før Kl. 12, de maatte derefter ud at gøre færdig. Vi blev spurgt, hvem der havde Lyst til at arbejde om Eftermiddagen for 2¹/₂ Groschen, der var ikke mange, der traadte frem, for der blev sagt, hvem der meldte sig, var forpligtet til at arbejde. Hver Mand fik idag 4 Lod Smør og en Ost til 2 ß udleveret.
2. Juni Jeg var hos Lægen, da jeg havde faaet en Del Forkølelse, som havde sat sig for Brystet, jeg fik noget Brystte, og samme Dag hørte jeg det bedste, man kunde bruge til at sætte Koldfeberen bort med. Naar den havde rystet én fire a fem Dage, skulde man tage to (af hvad?) hveranden Time og blive ved i 24 Timer.
3. Juni Var jeg hos Lægen og fik 6 Blodkopper; havde jeg vidst, at de vilde kopsætte mig, var jeg ikke gaaet hen, thi min meste Sygdom bestod deri, at jeg vilde være fri for Arbejde. Kl. 5 var vi til Appel, et Kvarter senere blev der blæst til Appel igen. Vi maatte stille hos Lægen, og vore Øjne blev set efter, paa Grund af en Øjensygdом, der grasserede her.
4. Juni Idag var jeg ogsaa hos Lægen. Jeg fik ingen Medicin, og jeg blev heller ikke kopsat. Jeg skulde mest opholde mig i Gaarden i den friske Luft. Ved Appellen Kl. 5 fik vi Ordre til at vaske Borde, Stole og Stue, for den prøjsiske General ventes hertil paa Mandag for at afmønstre de Indkaldte, og saa mente de, at han ogsaa vilde inspicere os.
5. Juni Søndag. Vi vaskede Stuen med dens Tilbehør. Jeg var hos Lægen, han mente, at imorgen kunde jeg nok arbejde igen. Niels Krat kom tilbage fra Lasarettet. Vi fik Lønning og 4 Lod Smør og en Ost til 2 ß udleveret.
6. Juni Kl. 9 maatte vi stille for den prøjsiske General (Navnet ulæseligt). I Formiddag blev uddelt Skraatobak, der var sendt til os fra Danmark. Hver Mand fik to smaa Ruller.
9. Juni Idag rejser der en af de danske Løjtnanter hjem til Danmark, han hedder Nielsen.
10. Juni Ved Appellen blev der spurgt, om vi ønskede Mælk til Middagsmaden, vi svarede ja. Der blev ogsaa lovet os Mælk to Gange ugentlig om Aftenen.
12. Juni Vi mente, at Vaabenhvilen idag var forbi, men der fortælles her, at den er forlænget til 26. ds. Det blev sagt os, at herefter skulde vi have Mælk hver Tirsdag og Fredag i Stedet for Mid-

11. Juli Vi stillede, som sædvanligt, til Arbejde Kl. 4³/₄. Den »Gamle« meldte sig ogsaa til samme Tid, og da vi var talt, marcherede vi ud paa Arbejdspladsen, der var omtrent en halv Mil derud. Vi blev som sædvanligt inddelt i Grupper, og hver Gruppe fik anvist et Stykke, som skulde gøres færdigt, før vi maatte komme hjem. Der var ikke saa lidt Forskel paa vore Akkorder, og der var ogsaa stor Forskel paa Jorden. Den første Gruppe var færdig og marcherede hjem Kl. 9¹/₂. De andre tre Grupper blev ikke saa tidlig færdigt. Den Gruppe, jeg hørte til, 39 Mand, blev endnu senere færdig. Da de tre andre Grupper var færdige, kommanderede »Granaten« en Del af Patrouillen til at føre dem hjem. Vi skulde blive og gøre vor Akkord færdig. Men vore Kammerater svarede alle, at de ikke vilde hjem, før vi kom med. »Granaten« blev meget ærgerlig, men alligevel fik vi Lov til at komme med. Han vilde først have vore Numre og Navne skrevet op. Vi nægtede at give ham vore Navne, herover blev han endnu mere ærgerlig. Patrouillen fik Ordre til at agte paa, at vi ikke sneg os ind i andre Grupper, og saa marcherede »Granaten« med os til Kommandantskabet og meddelte, at vi 39 Mand ikke vilde efterkomme hans Befaling. I Kasernegarden maatte vi naturligvis lade os notere. Kl. 1³/₄ blev der blæst til Appel, og vi stillede alle i Gaarden. Vi, der var bleven noteret, blev halet frem, og vi maatte ud at gøre vor Akkord færdig. Kl. 4¹/₂ var vi hjemme igen og troede, at alt var i Orden. Kl. 8 blev der atter blæst til Appel, og vi mødte som sædvanligt i Gaarden, hvor den inspektionshavende Løjtnant kom til Stede. Vi 39 blev igen kaldt frem, medens de andre fik Lov til at træde af igen. Det blev bekendtgjort os, at vi skulde have tre Dages Mellemarrest. Nu blev »Granaten« naturligvis ogsaa meldt, hvorledes han hele Tiden havde behandlet os baade med Skældsord og med Akkorder. Nu vil det herefter vise sig, om der sker noget for os, eller om han maa behandle os som Slaver.
12. Juli Vi stillede, som sædvanligt, til Arbejde om Morgenen Kl. 4³/₄, 10 Mand af vi 39 blev kaldt frem og fik Ordre til at stille igen Kl. 5¹/₂. Vi skulde da tiltræde vor Straf og føres ind i Arresten, hvor vi skulde være indtil den 15. Juli Kl. 6. Vi blev indsat, hver for sig, i et lyst Værelse. Værelserne var adskilte ved en Bræddevæg, i hvilken der var et lille Hul, saa vi kunde nok tale sammen. To smaa Vinduer førte ud imod en Frugthave. Vort Boskab var en Seng og en Spyttebakke, vor Seng er af Brædder og dannet som et Bord med seks Fødder. Som Pude havde

vi et Skraabræt. Kosten var slet. Vi maatte ikke have andet end Brød. Der blev lukket op for os tre Gange om Dagen, om Morgenen Kl. 6¹/₂, om Eftermiddagen Kl. 2¹/₂ og om Aftenen Kl. 8. Vi kunde saa komme paa Latrinen og drikke Vand, hvis vi var tørstige. Der blev ogsaa lukket op for Brødet, og vi kunde tage et Stykke med ind i Hullet. Jeg havde taget mit Skrivetøj med, men det maatte jeg ikke beholde. Ved Siden af mig sad en prøjsisk Soldat i et mørkt Hul, hvor han skulde være i tre Uger, hvad Forseelse han har begaaet, ved jeg ikke. — Den 13. Juli mødte her en Del danske Fanger, som var fanget ved Aalborg. — Jeg blev meget forbydt af Væg-gelus i Fængslet.

15. Juli Kl. 6 om Morgenen blev vi igen lukket ud, og der kom et andet Hold i Hullet. Saa kom vi hjem og fik noget til Frokost, hvad vi trængte haardt til; vi havde en god Appetit. Kl. 7 marcherede vi ud paa Arbejde. I Eftermiddag fortælles der, at der atter er Vaabenstilstand til den 1. August.
16. Juli Jeg gik til Lægen og viste ham de Knopper, der var bleven efter det Skab, der havde bidt mig i Arresten; jeg blev fri for Arbejde idag og skulde komme igen til Morgen. (Anders Chr. Andersen var herefter hver Dag til Lægen indtil den 22. Juli, han skulde hver Dag komme igen og var fri for Arbejde. Han skriver, at det dog er bedre at gaa til Lægen end paa Arbejde).
18. Juli Imorges kom det andet Hold ud af Arresten, idag kom Niels Krat i Hullet. Jeg fik Brev fra Lars Christensen, han gav god Efterretning der fra Egnen.
20. Juli Den fjerde af vore Kammerater blev begravet, som var bleven syg, siden han er kommet her, og nu døde paa Lasarettet.⁴⁾ Han blev ligeledes fulgt til sit sidste Hvilested af Kammeraterne. Jeg var ikke med, paa Grund af at jeg søger Lægen.
21. Juli Idag kom Niels Krat ud af Arresten, det sidste Hold af vore 39 Mand kom ind. Tillige kom en Mand ind, der skal sidde i 24 Timer, fordi han havde skrevet et Brev og lagt det i en Postkasse, i Stedet for at aflevere det til Kommanderser-genten, der bringer det videre til Kommandantskabet, hvor Brevet bliver læst, før det videresendes.
22. Juli Idag hos Lægen, han mente, at jeg nok kunde arbejde i Morgen.

4) Krigsfange Niels Hansen, Skullelev, Menig Nr. 187 ved 9. Regiments 6. Kompagni, saaret og fanget den 18. April paa Dybbøl, død 16. Juli paa Torgau Lasaret, jordet paa Garnisonskirkegaarden i Torgau, hvor Graven er bevaret.

23. Juli I Formiddag var jeg paa Arbejde. Jeg kunde godt mærke, at det var værre end at gaa til Lægen.
24. Juli Søndag. Idag har vi alle været i Kirke, men jeg kunde ikke forstaa Prædikenen, for det var en tysk Præst. I Eftermiddag mødte her Hundrede og nogle og halvfjerdsindstyve fangne Søfolk.
26. Juli Idag kom ogsaa en Del Fanger, som jeg tror for største Delen har været let saaret og ligget paa Lasaretter paa Als.
29. Juli Idag blev én af de danske Fanger arresteret formedelst Drukenskab, det er den Sjællænder, der for nogen Tid siden gjorde sit Behov i Sengen.
30. Juli Idag blev 21 Mand af de danske Sø-Krigsfanger arresteret. Aarsagen dertil var, at de ikke havde gjort deres Akkord færdig. Nu skal de sidde i tre Dage.
31. Juli Vi mente, at Vaabenstilstanden var forbi idag, der siges her, at den er forlænget med tre Dage, men hvorvidt det er sandt, ved jeg ikke.
1. Aug. For Eftertiden skal vor Mad tillaves ude i Baggaarden for alle danske Fanger, saa venter vi at faa bedre at spise end hidtil, for disse Kokke er af vore egne Landsmænd. Før var det Prøjserne, der stod for Madlavningen, og deres Skikke kan vi ikke lide.
2. Aug. Var stærk Lyn og Torden sidste Nat. Lynet slog ned her i Torgau og afbrændte et Sted. Der fortælles, at vi snart skal udløses af dette Slaveri.
6. Aug. Idag rygtes det her, at der ingen Udsigter er til, at Fangerne udløses. Vi kan i det hele taget ikke stole paa disse Rygter. Sandhed hører vi sjældent.
7. Aug. Den femte af vore Kammerater blev idag begravet paa Torgau Kirkegaard.⁵⁾ Han har nu ogsaa sagt Verden sit sidste Farvel, han havde stridt for Fædrelandet og var bleven saaret. Nu er han vandret til sin himmelske Fader.
8. Aug. Om Eftermiddagen ved Appellen sagde Løjtnanten, at vi skulde rejse herfra enten sidst i denne Uge eller først i næste. — Det er den største Glæde, der kunde møde os.
9. Aug. Jeg har Stuetur, da mine Støvler er til Reparation. Vi har igen modtaget vore Kapper. Ved Appellen blev der sagt, at de

5) Krigsfange Anders Jensen, Løserup, Menig Nr. 316 ved 9. Regiments 6. Kompagni, saaret og fanget ved Dybbøl den 18. April. Han døde den 5. August paa Lasaretet i Torgau og blev jordet paa Garnisonskirkegaarden den 7. August.

vidste ikke, hvad Dag vi skulde rejse, men de mente, det blev i denne Uge.

12. Aug. I Middags blev 5 af de danske Fanger arresteret, det var en Korporal, en Underkorporal og tre menige. Korporalen, Underkorporalen og to Menige blev arresteret for Drukkenskab, medens den tredie Menig havde skjult sig, da vi skulde paa Arbejde. De skal have tre Dages Mellemarrest.
13. Aug. I Formiddag paa Arbejde. I Middags havde vi den store Glæde at aflevere Værktøjet. Der blev sagt, at vi skulde rejse herfra paa Tirsdag Morgen. Det var en af de glædeligste Tidender, vi kunde ønske os, thi Fangenskab er en kedsommelig Ting.
14. Aug. Vi var til Lægevisitation, de, der var saa syge, at de ikke kunde marchere, skulde køres til Stationen. Der blev givet Ordre til at stille Tirsdag Morgen Kl. 5^{1/2} til Afmarche.
15. Aug. Kl. 1^{3/4} stillede vi til Appel. Vi skal stille i Morgen den 16. August i Gaarden.
16. Aug. Vi stillede i Gaarden Kl. 5, Kl. 5^{1/2} afmarcherede vi fra Torgau til Stationen Ersberg, hvor vi kom paa Banen og kørte til Berlin. Der fik vi varm Mad, saa kom vi paa Banen igen paa Rejsen til Lübeck.
17. Aug. Om Morgenen i Lübeck. Der blev vi beværtet med et Franskbrød og en Kóp Kaffe, saa maatte vi marchere til Travemünde. Der kom vi paa et Dampskib, som sejlede os til København, hvor vi ankom den 18. August. Vi afleverede samme Dag, men maatte blive i København til den 20. August, indtil der gik et Skib. Kl. 2 rejste vi fra København med Dampskibet »Fylla« og kom til Aalborg den 21. August om Morgenen. Jeg afrejste samme Dag til Støvring, hvor jeg for Tiden opholder mig.

— — —

Tre Nordslesvigere døde under Krigsfangenskabet i 1864. De var alle af 21. Regiment.

1. Christian Lundbo fra Nordborg, † 22. 2.
2. Peter Thaysen fra Rinkenæs, † 28. 3.
3. C. Andersen fra Kajnæs, † 12. 8.

De blev alle tre taget til Fange i Fægtningen ved Jagel og blev interneret i Fæstningen Magdeburg, Christian Lundbo var let saaret, han døde af Tyfus. De andres Dødsårsager er ikke kendt.

De blev begravet paa den gamle Militærkirkegaard. Denne blev nedlagt i 1885, og de jordiske Levninger af de 6 Soldater blev gravet op, lagt i en fælles Kiste og overført til den nye Garnisonskirkegaard. Graven ligger ved Siden af en stor Grav med flere Hundrede franske Soldater fra 1870-71. I Foraaret 1886 rejstes der et Monument paa Graven. Det er en naturlig Klippeblok med indlagt Marmortavle med Indskrift:

„Her hvile
følgende under Krigen 1864 i Magdeburg døde danske
Soldater.

9. Inf. Reg.	C. Andersen (Meirup)	† 27. Februar
11. „	C. Larsen (Mosemark)	† 21. Marts
11. „	C. Jensen (Hæstrup)	† 9. August
21. „	C. Lundbo (Nordborg)	† 22. Februar
21. „	P. Thaysen (Rinkenæs)	† 28. Marts
21. „	C. Andersen (Kegenæs)	† 12. August

Sat af det danske Krigsministerium i 1886.“

Graven bliver vedligeholdt af det danske Krigsministerium.

Et Billede af Graven findes i Boeck, Danske Mindesmærker og Krigsgrave, Side 325.

Aktieselskabet
Landbobanken i Skive

SALLING BANK
Kontortid: 9-12 og 2-5
Lørdag 9-2. Telefon 700 . Skive

Thisted
Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Vilh Jensen

Murermester . Cementstøber
Tagsten . Mursten . Rør

Brande . Telf. 153

I/S BRANDE TEGLVÆRK

M. Dollerup Jensen & Co

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 225

THOMAS JENSEN

TRIKOTAGEFABRIK

IKAST . TELF. 136

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

Kirkegaard & CO A/S

Trikotagefabrik

HERNING

POUL KRØJGAARD

Trikotagefabrik

HERNING

Telf. 406

absolut

ABSALON

naar Forsikring skal tegnes

Kjøbenhavns Maskinistskole.

Statsanerkendt Lærestalt.

Kursus til Maskinisteksaminer, Elektroinstallatørprøven for Maskinister, Maskinpasserprøven, Motorpasserprøven, Kedelpasserprøven, Den kommunale Elektroinstallatørprøve. Program tilsendes, og alle Oplysninger gives ved Henvendelse til Skolens Kontor,

Nørrebrogade 5, København

daglig 18-20 (Lørdag undt.)

VEJLE STØBEGODS

C. M. Hess' Fabrikker A/S

Thisted

Andels-Svineslagteri

A/S Kulkompagniet

A/S De forenede
Kalkværker

Thisted

H. BOLL

TRIKOTAGEFABRIK

Telf. 913

J. Husted Abildtrup & Co

Tricotagefabrik - Herning

„DANETTA“

Nielsen & Langelund

Telf. 74 - Herning

S. Truelsen & Søn
Tricotagefabrik
HERNING

Jens Krøjgaard

HERNING

Knud Damgaard
TRIKOTAGEFABRIK

Nr. Alle 10

HERNING

Jensen & Kragelund

Tricotagefabrik

Grønnegade 21

HERNING

Textilkontoret

Hans Olaf Christensen

Nielsen & Andersen

TRIKOTAGEFABRIK

Fyensgade 70

HERNING

Telf. 336

Herning

Jydsk
Tricotagefabrik A/S
IKAST

JESPER NIELSEN

TRIKOTAGEFABRIK

Vestergaard Poulsen

TRIKOTAGEFABRIK

Telf. 117

IKAST

HERNING

Hans Jensens Efff.

Tricotagefabrik

IKAST

Tricotagefabriken

„BJØRN“

IKAST

IKAST SKAANERFABRIK

P. Chr. Mikkelsen

IKAST

G. VAADDE NIELSEN

VÆVERI & STRIKKERI

TELF. 109

IKAST

Pallesen & Maibom

Telf. 222

Herning

Til alle Festligheder

PREMIER IS

Esbjerg

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Midtjyllands Ægekspert

v/ A. Tornvig-Jensen

Brande

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

Støt de sønderjydske Indsamlinger

^{A/S} **GYRO**

Skive Jernstøberi & Maskinfabrik

SKIVE

HANS KNUDSENS JERN- & STAALFORRETNING ^{A/S}

SØNDERBORG

Telef. 2040 - 4 Linier

Nordisk Trikotagefabrik

Haderslev

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Fredr Bangs Eftflg.

Nykøbing Mors

Højskolehjemmets Hotel

Svendborg

Overfor Banegaarden - Telf. 743

M. Jensen og M. Andersen.

SØNDERBORG

Andels-Svineslagteri

Telefon 192 - 193

Aktieselskabet

Skive Markfrøkontor

Frøavl - Frøhandel

Skive.

Telf. 94 2. Lin.

P. Juhl Nielsen

Entreprenør

Tlf. 213

Gl. Kirkevej 45 . Herning

Reserveret

S. S. V.

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

Smith & Co. A/S

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

ASMUS HANSEN

KOLONIAL- OG KORTEVARER
EN GROS

HADERSLEV

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

Støt dansk Industri

A/S P. SCHOU & CO.

TRÆLASTHANDEL

Kolding (Grundl. 1840)

M. Jørgensen, Frøavl & Frøhandel

Grejsdalen A/S. Vejle.

A. Schjøth

Rør & Sanitet

Vejle

KURANSTALTEN
V. STARCKE
OVERLÆGE
Gl. Skovridergaard
AABEN HELE AARET
SILKEBORG FORLANG
PROSPEKT
TLF (514
515

N. P. Hansen & Co.

Spedition — Kontrol
og Pakhusforretning
Odense

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Varde — Haderslev — Aabenraa

Aktieselskabet

Helsingørs Væveri

Helsingør.

N. MIKKELSEN SØRENSEN

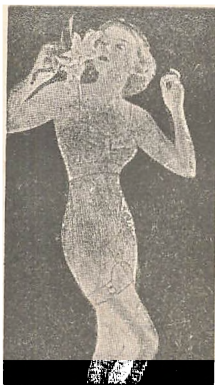
Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

Textilfabriken

ved Joh. Pedersen

Helsingør.

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

